

СИМБОЛИКА БИЉАКА

- **СМОКВА** – симбол плодности (због мноштва зрнаца унутар њеног плода), живота и благостања, али се везује и за пожуду и полност: у Постању (3, 7), Адам и Ева, угледавши се наги, сплели су смоквино лишће и направили себи прегаче. Означава и верско учење, сасушено смоквино стабло симболише Синагогу која, не признавши Месију Новог Завета, не доноси више плода. У Грчкој, смоква је посвећена богу Дионису.
- **ГРОЖЋЕ (ЛОЗА)** – симболизује жртву, Христову жртву, посредством везе између вина и Христове крви. Везује се за евхаристију јер се вино којим се верник причешћује добија од грожђа. Може да означава и мудрост, бесмртност; у антици, везује се за бога Диониса/Бахуса и за младост.
- **МАСЛИНА** – има многострука симболичка значења: мир, плодност, очишћење, снага, победа и награда. У првој књизи Мојсијевој (8, 11), приликом потопа, праведни Ноје је из ковчега одаслао голубицу, која се вратила с маслиновом гранчицом у кљуну, што је био знак да је Бог с људима склопио мир. У западној иконографији, на сцени Благовести, арханђел Гаврило се понекад приказује с маслиновом гранчицом. У антици, маслина је атрибут Зевса/Јупитера, Атине/Минерве и Аполона. Победник на Олимпијским играма добијао је венац сплетен од гранчица дивље маслине.
- **ЈАБУКА** – у хришћанској симболици најчешће се везује за зло или грех (у латинском језику то су слични термини *malus*=зло, *malum*=јабука). У првој књизи Мојсијевој приповеда се како је Ева узела јабуку с дрвета спознања добра и зла, те се везује за искушење, човеков пад и први грех. Слика се на сценама Првог греха и Истеривања из раја. Може да симболише плодност, љубав и мудрост.
- **КРИН (ЉИЉАН)** – симбол је чистоте и девичанства; зато се везује за Богородицу и њено безгрешно зачеће. Стога се у композицији Благовести арханђел Гаврило каткад приказује с крином у руци, или се уз Богородицу представља ваза с овим цветом. Љиљан је атрибут појединих светитеља: Фрање Асишког, Доминика, Антонија из Падове,

и свете Кларе – где означава њихову духовну чистоту. Крин има и значајну улогу у хералдици – нпр. симбол је француске краљевске куће Бургонаца. Љиљан на једној, а мач на другој страни симболишу невиност и кривицу.

- ПАЛМА – симболише тријумф над смрћу, победу и славу. Мученици се представљају с палмовом гранчицом која наглашава њихов тријумф над смрћу. И Христос се доводи у везу с палмом: приликом његовог уласка у Јерусалим грађани су га тријумфално дочекали с палмовим гранчицама (он ће победити смрт и донеће нови живот). Палма се везује и за симболику раја. Атрибут је светог Христифора.
- РУЖА – због своје лепоте и мириса још од антике везује се за љубав, лепоту и срећу. Симбол је богиње Афродите. У античком Риму постаје и симболом гордости. У хришћанској традицији ружа је рајски цвет (ружињак симболише рај). Бела ружа означава невиност и чистоту, те се везује за Богородицу (Madona del Rosario). Црвена ружа се везује за мучеништво и Христову жртву и ране (боја слична проливеној крви). И поједини мученици се приказују с црвеном ружом. Атрибут је свете Цецилије, Розалије и др.

СИМБОЛИКА БРОЈЕВА

У многим, посебно старијим, културама број је основни принцип из којег проистиче и на коме се заснива све постојеће; он чини хармонију на којој почива свемир. Број, дакле, нема само квантитативну вредност већ му се приписују и одређена симболичка значења.

- Нула – означава непостојање, ништавило, одсуство сваког квалитета или квантитета, као и оно што је неограничено и вечно.
- Један – симболише почетак, недељивост; у хришћанству Бога Оца и Божију Троједност. Симбол јединства.
- Два – упућује на дуалност, различитост, човекову дуалну природу и на две природе Христа – божанску и људску.
- Три – број сложеног симболичког значења. Означава многострукост и синтезу, тројну природу света (небо-земља-вода), човека (тело-душа-

дух). Односи се и на различите тријаде: почетак-средина-крај, прошлост-садашњост-будућност, рођење-живот-смрт. Чест је мотив у фолклору: три жеље, принца, виле, вештице, покушаја. Бројне су тријаде богова или митолошких бића (Мојре, ериније, горгоне, грације). У хришћанству овај број симболише свету Тројицу, везује се за три мудраца са Истока, три искушавања Христа, три Петрова одрицања, три крста на Голготи, три дана Христове смрти, три Христова посмртна јављања, као и три теолошке врлине (вера- нада-љубав).

- Четири – означава целовитост и довршеност; четири стране света, четири основна елемента, четири годишња доба, четири стране квадрата и крака крста. У хришћанској традицији: четири рајске реке, четворицу јеванђелиста и четири јеванђеља, тетраморф и четири јакхача Апокалипсе.
- Пет – број је човека који испружених руку и ногу образује петоугао; означава и пет чула. Попут круга, петоугао симболизује целину и савршенство. У вези са Светим писмом тај број симболише пет књига Мојсијевих и пет рана Христових.
- Шест – број равнотеже, хармоније и среће. Означава број дана током којих је створен свет; симболише божанску моћ, славу, мудрост, љубав и правду.
- Седам – везује се за симболику свемира (седам небеса, главних планета и њихових метала); седам је дана у недељи и нота на музичкој лествици, као и светских чуда. Симболише свеукупност, потпуност и савршенство. У хришћанству, седам светих тајни, врлина, смртних грехова, седам дана се пости; седам Васељенских сабора; седми дан, након шест дана стварања, је дан одмора. Број се везује и за Дух свети.
- Осам – односи се на Христово васкрсење и симболику поновног рођења (отуда су крстионице често осмоугаоног облика). То је број космичке равнотеже. Октогон посредује између квадрата и круга тј. неба и земље.
- Девет – девет је небеских сфера, прстенова око пакла, девет је анђеоских хорова. У античкој Грчкој може да означава девет главних богова и девет муза.

- Десет – број васељене, темељ свег бројања – декада садржи све бројеве тј. све ствари и могућности. Савршен број, односи се на свеобухватност и законитост. У хришћанству симболише десет Божијих заповести.
- Дванаест – означава број месеци у години, знакове зодијака, број часова дана и ноћи. У Светом писму помињу се дванаест племена Израиљевих и синова Јаковљевих као и дванаесторица апостола, док у Откривењу (21,12) Небески Јерусалим има дванаест врата и почива на дванаест темеља.
- Тринаест – још од античких времена сматра се несрећним бројем. На Тајној вечери седела су тринаесторица – Христос и апостоли: тринаест је број Јуде Искариотског.
- Четрдесет – означава број дана Великог поста и Христовог боравка у пустињи као и број дана који су прошли од Христовог Васкрсења до Вазнесења. У Старом завету, Мојсије је на Синајској Гори провео четрдесет дана, а Илија се толико дана скривао. Потоп је трајао четрдесет дана; по четрдесет година владају Давид и Соломон, а јеврејски народ је исти број година лутао по пустињи. Симбол је војујуће цркве.
- Сто – симболише целину или део целине која је и сама део веће целине. Означава обиље и пуноћу.
- 1000 – симболише дуговечност и мноштво.

СИМБОЛИКА БОЈА

- ЦРНА – у претхришћанском периоду симбол зла, смрти и подземног света. У средњем веку повезивана је с магијом. Уопште, црна боја сугерише тугу, одрицање, болест и смрт. Заједно с белом, указује на тамне стране и чистоту живота – отуда су то боје одежди извесних религиозних редова (августинци, доминиканци). Као традиционална боја жалости, црна је литургијска боја за Велики петак.
- БЕЛА – симбол светлости, чистоте (λευκός = чист), невиности, светости и побожног живота (на шта указују и нека места у Светом писму). Беле хаљине указују на чистоту, чедност (весталке, невеста). Беле одежде носи Христос после Васкрсења, а Богородица у Ваведењу и, уопште, сценама

које претходе Благовестима, као и у представи Immaculata. У старохришћанским временима клир је такође носио хаљине беле боје. Бело се облачи приликом крштења, причешћа и венчања. Бела боја је у литургијској употреби за празник Рођења Христовог, Васкрса и Вазнесења.

- **ЦРВЕНА** – везује се за енергију, емоције (љубав, мржња), снагу, ватру, али и крв и жртву. У хришћанству се повезује с Христовим мукама и страдањем светитеља-мученика. Код Римљана је означавала владарску моћ.
- **ЉУБИЧАСТА** – симболизује љубав и истину, али и страдање и патњу. Односи се и на покајање, па стога, у западној иконографији, одоре те боје носе и поједини светитељи покајници – нпр. Марија Магдалена.
- **ПУРПУРНА** – увек је повезивана с краљевским достојанством и владарском моћи. Понекад је симбол Бога Оца. То је, такође, боја жалости и покајања. Царски рукописи испиосивани су на пурпурном пергаменту; цар се потписује пурпурним мастилом.
- **ПЛАВА** – боја неба; симболише Рај и рајску љубав. Везује се за истину али и њено откривање (као што се плаветнило неба појављује пошто се повуку облаци). Христос и Богородица су често одевени у плаве хаљине – Христос током своје мисије на земљи, а Богородица док држи малог Христа. У цркви је плава традиционална боја Богородице и користи се у данима комеморације догађаја из њеног живота. Односи се и на веру, контемплативност и трансцедентални свет.
- **СИВА** – као боја пепела означава туговање. Симболише смрт тела и бесмртност душе (Христос је некад одевен у сиво на сцени Страшног суда). Боја одеће неколиких верских заједница.
- **ЗЕЛЕНА** – боја вегетације, пролећа, стога симболише тријумф пролећа над зимом тј. живота над смрћу. Везује се и за препород душе кроз чињење добрих дела.
- **ЖУТА (ЗЛАТНА)** – може у зависности од употребе имати два супротна значења. Златно жуто је амблем сунца и божанског. Златна позадина многих слика указује на светост приказане личности. у зависности од контекста може да значи и љубомору, издају или превару (каткад су у жуте одоре одевени Јуда или јеретици).

СИМБОЛИКА СТРАНА СВЕТА

- **ИСТОК** – пошто је то страна света на којој се рађа Сунце, симбол је Христа, Сунца и универзума. Везује се и за пролеће, наду, младост, рођење и живот.
- **ЗАПАД** – означава Сунце на заласку, јесен; повезан је са смиривањем и умирањем, тамом.
- **СЕВЕР** – симболише хладноћу, зиму, таму, ноћ, земљу мртвих, предео сатане и злих сила.
- **ЈУГ** – указује на светлост, топлоту, лето и младост. Везује се за Нови Завет, посебно за апостолске посланице.

* * *

Бројни симболи користе се да би указали на божанску природу или светост личности представљених на сликама или скулптурама религиозног садржаја.

- **ОРЕОЛ** – симбол божанског, узвишеног, највише моћи. Користи се (западна иконографија) при представљању божанства – Оца, Сина и Светог Духа и Богородице. То је појас (поље) светлосних зрака које окружују целу фигуру, те се чини да зраче из ње. У неким случајевима зраци прате облике тела па лице на светлосну бордуру, док је некад ореол сачињен од многобројних светлосних зрака који полазе из средишње тачке па се удаљавају од тела. Може бити бео (у давнини), у дугиним бојама, а од ренесансе за стварање утиска светлости употребљавано је злато.
- **МАНДОРЛА** – овај вид ауре због свог бадемастог облика води порекло од италијанске речи *mandorla* (бадем). Код мандорле су зраци који се шире затворени у бадемасти оквир што окружује фигуру свете личности. Христос је представљен у мандорли у композицијама Преображења, Силаска у Ад, Успења Богородице. Мандорла означава визију, нестварност, нематеријалност и божанство.

- НИМБ – светлосно поље (појас) у виду круга, квадрата или троугла. Налази се иза глава светих личности. Нимб има различите облике у зависности од представљене личности. Нимб у коме је уписан крст среће се само на представама Христа. Нимбови Богородице и светитеља су округли. Нимб у облику квадрата могу да имају угледне живе личности (квадрат је у хијерархији нижи од круга, јер симболише земљу, а круг Рај и вечно постојање). У западној иконографији троугаони нимб, који указује на Свету Тројицу, приказује се око главе Бога Оца док се вишестрани, најчешће хексагонални, нимбови јављају уз представе врлина и других алегоријских фигура.
- α и ω – прво и последње слово у грчкој азбуци – симбол Христа који је почетак и свршетак свега (Јован 1, 8).
- ΙΙΣ, ΙΗΣ – прва три слова Исусовог имена. Скраћеница за *in hoc signo (vinces)* – речи се односе на визију Константина Великог – или *Iesus Hominum Salvator* (Христос спаситељ људи).
- ΙΝΡΙ – *Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum* (Јован 19, 19). ΙС ΧС ΝΙΚΑ (*Ιησοῦς Χριστός Νικά*) – Христос Победник.